

פרק רביעי

בענין הערכת שעון בערב שבת כדי להדליק ולכבות בשבת ובענין הערכתו בשבת כדי לכבות לאחר זמן

ובו ו' ענפים

ענף א	אם יש להתיר גרם כיבוי כזה . . . . . רלח
ענף ב	בדין אשו משום חיציז לענין שבת . . . . . רמב
ענף ג	בדין הושבת קדרה על התנור בשבת קודם הסקת העכו"ם . . . . רמה
ענף ד	בדין מחיצה של מים ונתינת משקין על טלית, ובאיסור נתינת מים מערב שבת בכלי תחת הנר . . . . . רנ
ענף ה	בענין כיבוי והבערה בגחלת של מתכת וגרמא דידהו בעריכת שעון מערב שבת . . . . . רסה
ענף ו	חומרא בענין שביתת כלים בשעון . . . . . רעה

ענף א

אם יש להתיר גרם כיבוי כזה

- א. ישוב הסתירות בסוגיות הגמ' בדין גרמא והיוצא מזה לנדון הערכת השעון.
ב. אי שרי גרם כיבוי אם יכבה בודאי. ג. אי שרי גרם כיבוי כשמכוין לכך, ולענין הערכת שעון.

אחרי שנתבאר דסיבוב הכפתור הפותח והסוגר את הזרם חשיב מלאכה בידים ולא גרמא, ואי עביד ליה בשבת חייב חטאת, יש לחקור על דבר השעון המעורר הנקרא ווע"ק זיגע"ר, אם מותר להעמיד אותו בערב שבת או יו"ט סמוך אל הכפתור ולערוך אותו באופן כזה שקושרים קצה אחד של חוט בידית הבורג המסתובב בשעת הצלצול, ואת קצהו השני של החוט קושרים בכפתור האלקטריא, ומיד כשתבוא שעת הצלצול אז מושך החוט את הכפתור והוא מדליק או מכבה.

ואם נאמר דשרי, יש לדון לענין שבת עצמה אם חיבור החוט בכפתור כדי שיכבה לאחר זמן חשיב מלאכה בידים ואסור לעשות כן מה"ת, או דחשיב רק גרמא ולא אסור אלא מדרבנן.

א.

ישוב הסתירות בסוגיות הגמ' בדין גרמא והיוצא מזה לנדון הערכת השעון

תנן (שבת ק"כ ע"א): ועושין מחילה בכל הכלים בין מלאים ובין ריקנים בשביל שלא תעבור הדליקה, ר' יוסי אוסר בכלי חרס חדשים מלאים מים לפי שאין יכולין לקבל את האור והן מתבקעין ומכבין את הדליקה, ולהלכה קיי"ל (א"ח ס' של"ד סע" כ"ב) כרבנן דמותר, ומבואר שם בגמ' הטעם משום דאמר קרא לא תעשה כל מלאכה, עשייה הוא דאסור ^{אסור} ^{אסור} הא גרמא שרי.

ובבר הארכנו בפרק הקודם (ענף ה') בזה שהאחרונים תמכו דגמ' זו דמס' שבת לכאורה סותרת להא דמס' רב אשי במס' ז"ק (ס' ע"א): כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו חייב הני מילי לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה אבל לענין תשלומין גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין פטור, אלמא דאף דלענין נזקין חשיב רק גרמא, מ"מ גבי שבת חשיב מלאכה, משום דשאיני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה והא איתעביד מחשבתו, וא"כ מ"ש הכא דאמרינן הא גרמא שרי.

ונאמרו בזה תירוצים הרבה:

א. ¹דדוקא במלאכת זורה בלבד הוא דאמרינן הכי, משום דמלאכת הזריה אי אפשר שתעשה מצלעדי סיוע הרוח, ולכך אף שהאדם עושה רק מקצת מלאכה והשאר נעשית ממילא מ"מ חשיב האי מקצת מלאכה ככולה מלאכה, כיון דגם צמשכן היתה מלאכה זו רק מקצתה ע"י מעשה האדם, משא"כ הני מלאכות

דדרכן להעשות הכל ע"י האדם עצמו, חשיב שפיר גרמא אם נעשה גמרן ממילא. ולפי"ז צנידון דידן נמי כיון דדרך כיצוי והצערה הוא רק ע"י האדם לבד, חשיב שפיר גרמא, כיון שהמלאכה נעשית ממילא ע"י השעון ולא ע"י האדם.

אמנם נתבאר לעיל (עמוד ר"ו) דאין לסמוך על חילוק זה, מהא דאיתא בגמ' שבת (שס) אמר רב יהודה פותח אדם דלת כנגד המדורה בשבת ואע"פ שהרוח מנשבת ומצער את האור, לייט עלה אביי אמאן דעביד הכי, ופריך, במאי עסקינן אילימא ברוח מצויה מאי טעמא דמאן דאסר (אין דרך להצער ברוח מצויה לאו פסיק רישא ולא ימות הוא – רש"י), אי ברוח שאינה מצויה מאי טעמא דמאן דשרי, ומשני לעולם ברוח מצויה ופליגי בהא אי גזרו רוח מצויה אטו אינה מצויה או לא, ובפירוש הר"ח כתב שם דטעמא דחייב ולא חשיב גרמא, הוא משום דשאיני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה כמו דאמרו במס' ז"ק גבי מלאכת זורה, עייש"ה. אלמא דהאי כללא דשאיני שבת לאו בזורה בלבד הוא דאמרינן, אלא כלל גדול הוא בכל הל"ט מלאכות.

ב. עוד תירצו², דדוקא דומיא דזורה שע"י גרמתו נעשית המלאכה מיד או חשיב שפיר מלאכת מחשבת אע"פ שהגמר נעשה ממילא ע"י הרוח, משא"כ היכא דע"י גרמתו גרם רק שתעשה המלאכה לאחר זמן חשיב שפיר גרמא ושרי. ולפי"ז צנידון דידן נמי כיון שהכיצוי או ההצערה אינם נעשים כי

1. עיין לעיל עמוד קצ"ו.

2. עיין לעיל עמוד ר"ד.

אם לאחר זמן בשעת כללול הפעמון חשיב שפיר גרמא.
הרשצ"א והרמב"ן, משום דנהי שהם מתבקעים ודאי אצל מ"מ עדיין ספק הוא אם תגיע הדליקה עד שם, ול"ע⁵.

ב.

אי שרי גרם כיבוי

אם יכבה בודאי

³והנה צרמב"ן (שבת ק"כ ע"ב) משמע ללא שרי גרם כיבוי אלא היכי דהוי רק ספק דאפשר נמי ללא מכבה, וכלישנא דגמ' (שם ע"א): [טלית שאחז זה האור מזל אחד, נותנים עליה מים מזל אחר] ואם כזתה כזתה, דמשמע שהוא רק ספק, אצל היכא דודאי מכבה חשיב כמקרב גוף הכיבוי להדיא ואסור, וכן כתב הרשצ"א שם, עיי"ש^ה. אולם בשו"ע או"ח (סי' של"ד סעי' כ"ב) פסק: "ועושין מחיצה בכל הכלים להפסיק בין הדליקה אפילו כלי חרס חדשים מלאים מים שודאי יתבקעו כשתגיע לשם הדליקה, דגרם כיבוי מותר", וראיתי ביצועות יעקב (סק"ו) שכתב: "לשון זה שכתב הרב ז"י כאן דודאי יתבקעו, לא ידעתי מאין הוציא כן, דאפשר הא דקאמר בש"ס מפני שמתבקעין היינו שיכולים להתבקע" עכ"ל, ותמיהני טובא שהרי לשון זה של הב"י הוא ממש לשון הטור, וכן כתב הרמב"ם ז"ל (פי"ב משבת ה"ד), עיי"ש^ה 4. ומ"מ נראה דלענין ע"ס הדין יש לדחות דאין מזה שום סתירה לדעת

ג.

אי שרי גרם כיבוי כשמכוין לכך

ולענין הערכת שעון

ועיין בשלטי הגבורים (שבת דף ק"כ, מ"ה ע"א דפי הרי"ף, אות ב') שכתב: ומה שכתב הטור או"ח (סי' של"ד) טלית שאחז זה האור שרי לפושטו אע"פ שהוא נכזה כיון שאינו מכוין בפשיטותו זאת לכבות, דמשמע שאם מכוין לכך שאסור לפושטו, ואין שום אחד מהפוסקים שיזכיר דבר זה כי מדברי כולם מוכח דגרם כיבוי שרי אפילו מכוין לכך, מ"מ נראה דודאי כל גרם כיבוי דשריין הוא בענין שאינו מכוין לכבות אלא הוא עושה שום דבר לחצוץ בפני הדליקה וע"י כך בא הכיבוי, כההיא דפריסת עור או מחיצת כלים מלאים מים או נתינת כלי ריקן תחת הנר וכיוצא באלו, שאינו מכוין לכבות אלא להגין, והלכך אי צהאי מעשה שעושה צא ממילא הכיבוי שפיר דמי ללא הוי אלא גרם כיבוי בלא מתכוין דאי מכוין לכך אפילו ע"י גרם אסור כמ"ש הטור, ומיהו כשאינו מכוין לכך אע"פ דהוי פסיק רישא שרי ע"י גרם, שהרי התירו לחצות בכלים מלאים מים אע"פ שודאי

3. א"ה, כוונת רבינו ז"ל בהציאו דברי הרמב"ן הוא דלפי"ז י"ל תירוצו נוסף על סתירת הסוגיות, דשאני זורה דהוי בודאי ולכן אסור גם בגרמא, משא"כ בגרם כיבוי. ואע"פ שלא פירש רבינו ז"ל כאן, ברם מבואר כן בתוספת אורה (להלן עמוד רמ"ח) בתשובתו להגרש"פ פראנק ז"ל, שסיכס דבריו כאן וכתבו כתיירוצו שלישי (עיי"ש ד"ה אמנם איכא), צירוף המבואר באות ג' שבסמוך.

4. ז"ל הרמב"ם: כלי חרס חדשים מלאים מים עושין מהן מחיצה, אע"פ שודאי מתבקעין ומכזים, שגרם כיבוי מותר. וראה מש"כ בענין זה להלן ב"מילי דאבא מארי" (אות ב' עמוד רח"ז ואל"ך).

5. ועיין לעיל פרק שלישי (עמוד קצ"ו) דמסיק רבינו ז"ל שהעיקר כדעת רוב הפוסקים דשרי גרם כיבוי אף אם ודאי יבוא לידי כיבוי. ועיי"ש דגם לדעת הרשצ"א יתכן דשרי היכא דאינו עושה מעשה בגוף המכבה או הדליקה.

מלאים מים נמי אסורה אם הוא מכוין כדי לכבות את הדבר הדולק, אבל לפי דעת הב"י נראה דהיכא דהוי רק גרמא שרי בכל אופן, ולא אסור [כשמכוין לכך] אלא היכא דקא עבד להכיזוי צידים, כגון שהוא פושטו ומתכסה בו, משא"כ אם הוא גורם שיכבה ע"י דבר אחר הא חשיב שפיר גרמא ושרי, וז"ל רמב"ם שם שחולק על הב"י ומפרש כוונה אחרת בדברי הטור⁶, נראה ודאי דשרי.

אולם לכאורה יש לתמוה על השלטי הגזורים מהא דפסק הטור עצמו (סי' תקי"ד): "נר של שיעה שרוצה להדליקו צו"ט, וחם עליו שלא ישרף כולו, יכול ליתן סביבו דבר המונע מלשרוף בענין שיכבה כשיגיע שם, דגרם כיזוי מותר", אלמא דאף שהוא מכבה ודאי וגם מתחילה מכוין הוא לכך ואפילו הכי שרי. ונראה דהשלטי הגזורים יפרש דלא שרי ליתן דבר המונע מלשרוף אלא קודם שהדליק, וכדעת הב"י שם ולא כהב"ח, עיי"ש. אבל עדיין ז"ע מהא דפסק הטור עצמו (סי' של"ד) דטלית שאחז זה האור יכול ליתן עליה מנדה האחר משקין שיכבו, אלמא דכל ענין שרי.

ואולי דעת השלטי הגזורים הוא נמי דלא אסור אף לדעת הטור אלא כשהוא מכוין צפעולתו כדי לכבות את האש במקום שהוא דולק כבר, משא"כ אם הוא עושה רק שלא יתפשט האור יותר וגמלא שאינו מכבה

יתצקעו ויכבו והוי פסיק רישא מ"מ שרי כיון שאינו אלא גרם ואינו מכוין לכך, עכ"ל. ובב"י (אור"ח סי' של"ד ד"ה וטלית) כתב ג"כ בהשלטי הגזורים דמדברי הטור נראה דלא שרי אלא אם אינו מתכוין, אך הוסיף על זה וכתב: ואע"פ שנותן משקין על הטלית מתכוין לכבות הוא ושרי, התם שאני דלא הוי אלא גרם כיזוי שהרי אינו עושה מעשה בגוף הדליקה אלא לכשיגיע האש למקום המים לא יוכל לשלוט שם ויכבה מאליו, אבל הכא כשמתכסה בטלית שמונע האש עצמה וע"י כך היא נכזית אם היה מתכוין לכך היה אסור, כנ"ל לדברי רבינו, אבל מדברי שאר פוסקים אין נראה כן אלא אפילו אם אינו צריך לטלית אלא שמתכוין לכבות האש ע"י שמתנענע מנדה כסויו בטלית שרי דלא הוי אלא גרם כיזוי, שהרי כתבו דינים אלו סתם, ומשמע מפשט הלשון שהוא מתכסה בטלית כדי שלא יראה כמתכוין לכבות, אבל הוא ודאי מכוין לכבות ואפילו הכי שרי, וכן משמע בירושלמי פרק כל כתבי (ה"ו) ובתוספתא (שבת פ"ד ה"ה), ונראה דטעמא משום דלאו פסיק רישא הוא שהרי אינו צודאי שיכבה ע"י כך, ועוד דהוי כיזוי כלאחר יד, הלכך לא גזרו ציה רצון במקום פסידא, עכ"ל.

ולפי"ז נראה דלדעת השלטי הגזורים ודאי דצנידון דידן כיון שהוא מכבה ודאי וגם מכוין לכך, חשיב שפיר כמו מלאכה צידים ואסור, דהא לדידיה אף העמדת כלים

6. הטור כתב: "וטלית שאחז זה האור פושטה ומתכסה זה ואינו חושש אם תכבה כיון שאינו מכוין לכך", ועל כך כתב הב"ח: אחא להזהירו (במילים 'שאני מכוין לכך') שלא יהא עושה מעשה כשמתכסה זה לכיון שמהא כבה, כגון שיענע עצמו אנה ואנה כו', וסיים שהדבר פשוט שאף לדעת הטור אפילו אם מתכוין לכך מתחילה, שמתכסה זה כדי לגרום לכיבוי, מותר.

ממש אלא שהוא מונע מלהדליק, הא שפיר שרי. ולפי"ז אפשר דמפרש שפיר צדעת הטור (סי' תקי"ד) כהצ"ח וכמו דאמרן, משום דלדעת

הצ"ח הקשה המג"א (שם סק"ז) קושיא עלומה, דמאי שנא מנתינת משקין על הטלית, עייש"ה ודו"ק.

ענף ב

בדין אשו משום חיציו לענין שבת

ומיהו אכתי קשה דאמאי חשיב רק גרמא, דמה חילוק איכא בין אם המלאכה נעשית מיד או רק לאחר זמן, ⁷ והא קיי"ל כר' יוחנן דאשו משום חיציו, ועיין בגמנוק"י ^{אוצר החכמה} 1234567 דמס' ז"ק (י' ע"א צדפי הרי"ף), שתמה היכי שרינן עם חשיבה להדליק את הנרות וההדלקה הולכת ונגמרת בשבת והא הוי כאילו הצעירה הוא עצמו בשבת, ותירץ דלאו כמאן דאדליק השתא צידים בשבת חשבינן ליה, אלא כמאן דאדליק מעיקרא, וכי אתחיל צערב שבת כמאן דאגמריה צידים צההו עידנא דלית ציה איסור חשיב. וא"כ אף אם המלאכה אינה נעשית מיד אלא לאחר שעה או שתיים, אמאי חשיב גרמא והא הוי כאילו גמרו תיכף עם מעשיו וחשיב מלאכה צידים ולא גרמא, וק"ו הוא מרביה שכתבו התוס' דמס' ז"ק (נ"ו ע"א ד"ה אילימא) דאם כפתו לאדם והציאו במקום סוף חמה או אינה לצוא חייב, להלכה דקיי"ל כר"י דאשו משום חיציו, מפני

שאין שום חילוק בין מקרב דצר אלא האש ובין מקרב האש אלא הדצר, וא"כ כ"ש כאן שהוא מקרב את המכבה אלא האש, אמאי חשיב רק גרמא והלא שבת חמור טפי מרביה משום דשאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה.

והעיר לי בזה דודי הרה"ג ר' מנחם מענדיל פרוש שו"צ שליט"א בספרא ישרה, די"ל דאף לר' יוחנן לא חשיב חיציו כי אם היכא שהאש מתחיל תיכף ומיד להתקרב אל הגדיש, דאז חשיב שפיר הנחת האש במקום שרוח מזויה מוליכתו כזריקת חץ שתיכף עם הזריקה הוא מתקרב אל המטרה, משא"כ אם בשעת הנחת האש לא התחיל כלל להתקרב אלא לאחר זמן, צה"ג לא דמי לזריקת חץ ואינו חייב אלא משום ממונו⁸, ולפי"ז אבנו סבינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מזויה והזיקו דמחייב, הוא רק משום ממונו ולא חיציו [א], (ובזה רצה ליישב את תמיהת

תוספת אורה

[א] בהערה שהוסיף רבינו זצ"ל במהדורת תש"מ, כתב: וכן כתב השטמ"ק (ר"פ הכונס), וז"ל: "ומסתברא נמי אבנו סבינו

ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו ליכא למיחש שיכנהו חיציו אלא ממונו דלא טפח באנפיה", וזה לא כהתוס' (סנהדרין

7. היינו למירון שני דלעיל עמוד רל"ט.

8. ועיין תוס' רי"ד (ז"ק נ"ו ע"א): ולא דמי האי (מקרב דצר אלא האש) לסוף חמה לצא וסוף אינה לצא, משום

התוס' צ"ק (נ"ו ע"א ד"ה אילימא), [שנתקשו
בהשיך זו את הנחש, למה אינו חייב משום
חיציו], עייש"ה). וממילא ניחא נמי גבי שבת
דחשיב רק גרמא ולא מלאכה צידים⁹.

אמנם נ"ל הוכחה ברורה דאף צכה"ג חשיב
שפיר חיציו, גם לדעת החולקים על
התוס' (שם) בענין כפתו והציאו במקום
סוף חמה או זינה לצוא¹⁰, דאי לא הכי
מאי פריך בגמ' צ"ק (כ"ג ע"א) לר' יוחנן
טמון צאש דפטר רחמנא היכא משכחת לה,
ואם כהנ"ל הלא משכחת שפיר כגון שצשעת
הדלקת האש לא היתה רוח כלל אלא שאח"כ
צאה רוח מנויה והולכתו לגדיש, דאז כיון
דלא מחייב אלא משום ממנו שפיר פטרו
הכתוב מטמון, אלא ודאי דאף צהכי חשיב
חיציו, והדרא קושיא לדוכתא.

והנראה לומר בזה, דהאי כלל דאשו משום
חיציו לא שייך לגבי שבת, דשאני
שבת דכתיב ביה "לא תעשה", ועיקר קפידא
דקרא הוא דוקא על גוף האדם שיהיה נח

ממלאכת איסור¹¹ וכיון דצשעת עיקר עשיית
המלאכה הוא נח, לא חשיב כלל מלאכה, ואף
דלא נח צשעה שגרם לעשיית המלאכה מ"מ
האי לאו מלאכה היא וחשיב שפיר נח, וגם
חשיב כאילו אינו גורם כלל שתעשה "מלאכה"
לצורך, [ואפילו להתוס' בסנהדרין (ע"ז ע"א
ד"ה סוף חמה) שגם לענין שחיטה חשיב כחיציו,
מ"מ שבת שאני]¹², ולא דמי לזורק חץ
דכוחו ממס הוא משא"כ כאן.

ולבאורא לפי"ז לא קשה כלל קושיית הנמוק"י
במס' צ"ק (שם) דאף מדליקין
נרות בערב שבת וכו', אף צאמת יש לומר
דהנמוק"י בקושייתו סובר דמ"מ אם צתחילת
ההדלקה עשה מלאכה גמורה, אף שעשאה
צהיתר, מ"מ חשיב כאילו מלאכה זו שעשאה
בערב שבת, הרי הוא נחשז כאילו הוא עושה
אותה כל הזמן, ולכך פריך שפיר. משא"כ
אם צתחילה לא עשה כלל מלאכה כי אם
גרמא, אף דכל מה שנעשה אח"כ מתיחס
שפיר לגרמתו, מ"מ הוא מתיחס לו רק

תוספת אורה

במהרש"א. (א"ה, עיין חידושי רבינו חיים הלוי
הלוי (פי"א משכנים ה"א), שכ"כ בדעת הרמב"ם,
ומאריך לבאר הסברא ולהכריח כן מגמ' סנהדרין
שם).

ע"ז ע"א ד"ה סוף) [שנראה מדבריהם שחייבים
אף על רציחה באבנו סכיננו ומשאו שהניחם
בראש גגו, אע"פ שאין חייבים על רציחה
אלא משום חיציו, ולא משום ממנו] עיי"ש

דשמש וזינה לא קטל מיד כי אם צאיסור גדול - אצל האור דקלי מיד, כיון שסופו לצא אין לך מעשה גדול ממנו.
(ונראה שמה שכתב "דקלי מיד", אין כוונתו לומר שמיד מתקרב אלל הניזק, אלא שמיד מזיק ושורף במקומו, ועל
כן צדצריו אין להקשות מצ"ק (כ"ג ע"א), וכקושיית רבינו ז"ל צסמוך).

9. אלא שמהלך זה מתאים רק עם שיטת השטמ"ק בריש פרק הכונס, שכתב כן צדעת הרמב"ם.

10. החולק על התוס' שחייב משום חיציו, הוא התוס' רי"ד שם, המוצא לעיל צהערה 8, וכן משמע צרמב"ם (פ"ג
מרוצה ה"י) שפטור, (עיין מנחת חינוך (מנוה נ"ו), וראה להלן צתוספת אורה עמוד רמ"ח).

11. עיין להלן עמוד רס"א ד"ה ומה שתמה.

12. הוספת רבינו ז"ל צמהדורת תש"מ צשולי הגליון. (ועיין צחידושי מנחת שלמה צ"ק כ"ז ע"א צד"ה "חיציו לגבי
מלאכת שבת וצשאר דיני התורה").

עפ"י ^{אוצר החכמה} חופן עשייתו בשעת הגרמא, דהיינו באופן המותר, כיון דגבי שבת עיקר הקפידא הוא רק על האדם המצטל ולא על מה שהתצטל מתצטל וכידוע. ויותר נראה לומר דאף בתירומו של הנמוק"י נמי יש לפרש כהנ"ל, אך מחמת שראיתי שכבר קדמני בזה הגאון מוהרצ"פ פראנק שליט"א צספר שציתת השבת (מלאכת זורע אות ט')¹³, ולכן מנעתי מלכתבו ועייש"ה בכל דברי הגאון הנ"ל כי ישירים הם ודפח"ת.

אך יש להעיר כי מדברי הגמ' בכתובות (ל"ד ע"ג) דאמרו שם: הניח להם אציהם אחריות נכסים חייבים לשלם [דמי פרה שהיו סבורים שהיתה של אציהם, ושחטוה], משמע נמי כדעת הנמוק"י¹⁴ ועייש"ה בתוס'. עוד יש להעיר כי לפי הצנה זו בדברי הנמוק"י נסתרים דברי הקלוה"ח (סי' ש"ס סק"א) שכתב בדברי הנמוק"י הם נגד סברת התוס' (ב"ק י"ז ע"ג ד"ה זרק) שאמרו: וסברא פשוטה היא לחלק בין זרק אצן לזורק כלי עצמו, עייש"ה ודו"ק [ב].

תוספת אורה

דכיון שכבר נגמרו מעשיו כבר נשתעבדו נכסיו, כמו שמצאנו בכתובות (ל"ד ע"ב) בהניח להם אביהם פרה שאולה וטבחוה ואכלוה, שחייבים מנכסי אביהם מפני שפשע בחייו. אמנם בבבא בתרא (קע"ה ע"ב) משמע שאם חפר בור ומת ואח"כ נפל שם שור אין גובים מנכסיו, ומאי שנא הכא שנשתעבדו נכסיו משעת זריקת החץ, וצריך לחלק שחפירת הבור אינה מעשה ההיזק, אלא רק שנעשה על ידי זה בעל הבור. וראיה לדברינו מהא דתנן בשבת (ק"ב ע"א) דזורק בשגגה ונזכר קודם שתנוח שפטור מחטאת מפני שתחילתו שגגה וסופו מזיד, ואם נחשוב כאילו בשעת הזריקה כבר נעשה כל המעשה הוה ליה כולו בשגגה וחייב.

[ב] בחידושי מנחת שלמה ב"ק (שיעורים סי' י' אות ו') האריך רבינו זצ"ל בענין וכתב: כבר העירו רבים שהנמוק"י עצמו הביא בשם הרא"ש את מה שחילקו התוס' בין זרק כלי לזרק אבן. לכן צ"ל שהנמוק"י לא אמר שכבר נעשה המעשה בזריקת החץ, אלא שמעשה האדם העושה כבר נגמר, ודומה למי שנעץ חץ בלב חברו ומת למחר, שחייב מיתה רק למחר, אבל מעשה הרציחה הוא מיד. (ובאמת נסתפקתי אם נתחייב הרוצח ממון בשעת המיתה בפועל, אם יש לפטרו משום קים ליה בדרבה מיניה). ומה שהביא הנמוק"י ממה שזרק חץ ומת שגובין מנכסיו, ג"כ אינה ראיה שחייב כאילו כבר נשבר הכלי בחייו, אלא

13. ז"ל: אמנם יש לפרש דברי הנמוק"י צדק אחר, דאין כוונתו לומר דכל מה שנלקח אח"כ חשיב כאילו באמת הודלק בפועל ברגע הראשונה, אלא לענין זמן חלות חיובו קאמר, דחל עליו ברגע הראשונה כמאן דאגמריה בההיא עידנא ועיי"ש שמאריך.

14. מגמ' שם נראה שאע"פ שהנזק לא נעשה אלא לאחר זמן, מ"מ משתעבדים נכסיו משעה שפשע, אם בפשיעתו זו נגרם אח"כ הנזק, וכ"ש בזורק חץ, (שודאי פושע הוא בזריקתו, ואפילו אם אשוי אינה כחיינו), שנכסיו משתעבדים למשלוש הנזק מיד משעת הזריקה (ובודאי פשיעה אינה מחייבת אלא בזמין, ולא בשבת), וכמ"ש הנמוק"י.

ענף ג

בדין הושבת קדרה על התנור בשבת קודם הסקת העכו"ם

התנור והדפוס

ובע"ז נ"ל דהנה לכאורה יש לתמוה טווא מהאי כללא דאמרינן גבי שבת עשיה הוא דאסור הא גרמא שרי, אהא דמבואר בשו"ע (סי' רנ"ג דרמ"א ס"ה) דאסור להושיב קדרה אלל תנור בית החורף או עליו אפילו קודם ההיסק שעושה העכו"ם אח"כ, וכתב שם המג"א (ס"ק מ"א) הטעם, משום דהו"ל כאחד נותן הקדרה ואחד האש, דהראשון פטור אבל אסור (עיין בינה ל"ד ע"א).

והנה לכאורה תימה גדול הוא דין זה, דבשלמא אם שניהם ישראלים הם והיו תחילה ^{התנור והדפוס} צענה אחת, חשיב שפיר הראשון כמסייע קצת למלאכה השני ואסור מדרבנן, אבל אם השני הוא עכו"ם וא"כ עיקר מלאכה הבישול שלאח"כ היא צהיתר גמור בכהאי גוונא דלא אסור נמי משום אמירה לעכו"ם כמבואר שם, וא"כ ישראל זה שמעמיד את הקדרה על התנור קודם ההיסק ואע"פ

שיודע הוא ודאי שיצוא העכו"ם אח"כ ויסיק, מ"מ בשעת העמדת הקדרה לאו מידי עבד, וקיל טפי מגרמא שע"י מעשיו שעשה הוא גורם שהמלאכה תעשה כבר מעצמה ודאי, משא"כ כאן שמחוסר עוד מעשה ההיסק של העכו"ם, ולא דמי לעקירה בלא הנחה דאסור (עיין שבת ג' ע"ב), דשאני התם שהעקירה עצמה היא כבר חלק מן המלאכה ואסור אף אם לא הונחה לבסוף, וחזינן נמי דבעינן דוקא שתהא העקירה משעה ראשונה לכך (שבת ה' ע"ב), והיינו משום דעקירה היא חלק מן המלאכה, משא"כ כאן העמדת הקדרה במקום קר לאו כלום היא, וגם אם תתבטל אח"כ אינו עובר כלל בשום איסור ^[ג], וא"כ מאי שנא מגרמא דקיי"ל דשרי.

ולבאורה היה נ"ל לומר דכוונת המג"א היא, כמו דחזינן דגזרו חכמים איסור על אמירה לעכו"ם, ואף דהאמירה

תוספת אורה

והשיב על כך רבינו זצ"ל וכתב: "הנה דבר זה אמת הוא, ואף שבלח"מ מציין לעיין בו בכ"ז לא עיינתי, מפני שהיה אצלי פשוט דרך האחרון חייב. ובדברי המהר"י בי רב המובאים שם בכסף משנה [שהעמיד את דברי הרמב"ם שם, דוקא באופן: "שכולם באו ביחד ובבת אחת", ומפני זה כולם חייבים], הנה לענ"ד היה נראה שכוונת דבריו הוא דמיירי בהסכמת כולם, אבל עכ"פ גם הבאתם היתה בבת אחת ולא בזה אחר זה, וכן ראיתי במג"א (סי' שי"ח ס"ק מ"ב) שכתב כן, משום

[ג] במכתב שכתב הגר"י טרונק זצ"ל העיר כי הדברים שנכתבו כאן, נכתבו בהעלמת עין משיטת הרלב"ח (סי' כ"א), שלדעתו, דעת הרמב"ם (פ"ט משבת ה"ד) היא, שכאשר אחד מעמיד את הקדירה ואח"כ בא אחר ומביא את האש, אם היה הדבר מוסכם עליהם מתחילה – אף המעמיד את הקדירה חייב, וכפי שסיים הרמב"ם שם: "שכל העושה דבר מצרכי הבישול חייב". (וציין שם למה שכתב על כך בקונטרס גרם המעלות (אות ר"ח ואילך) בביאור הענין).

עלמה אין זה חשיבות כלל, כיון דהיא אינה כי אם קלת כמו גרמא למלאכת העכו"ם ואפילו הכי אסור, הכי נמי אם ע"י העמדת הקדרה הוא גורם שהעכו"ם הבא אח"כ להסיק את התנור יעשה גם מלאכת ציטול, א"כ חשיב העמדת הקדרה מעשה טפי מאמירה לעכו"ם דאסור משום שבות. אמנם מלבד דמדברי המג"א לא משמע כן, נראה נמי דדברי תימה הם לחדש דהא חשיב נמי כמו אמירה לעכו"ם, וגם נראה דמשמע דאסור אף להעמיד את קדרתו של העכו"ם עממו ואף דצכה"ג ליתא כלל איסור שבות דאמירה לעכו"ם (ראה רמ"א אור"ח סי' ש"ז סעי' כ"א) וכידוע.

ולבן נראה יותר לומר דגרמא "למלאכה" ע"י מעשה קלת שפיר אסור, אף אם עיקר המלאכה אינה נעשית כי אם ע"י עכו"ם, משום דמ"מ גם מלאכת עכו"ם חשיב שפיר מלאכה, וכמו דמצינן בנר שהודלק

בשבת ע"י עכו"ם, דאין מצרכין עליו ברכת מאורי האש משום דלא חשיב שבת ממלאכת איסור (עיין ברכות נ"ב ע"ב ורש"י ד"ה משום, וגמ' שם נ"ג ע"א, וראה להלן עמוד רע"ט)¹⁵, ואף דעכו"ם עממו ודאי דשרי לעשות מלאכה בשבת, ואדרבה עכו"ם ששבת חייב מיתה (סנהדרין נ"ח ע"ב), מ"מ מיקרי שפיר מלאכת איסור כיון דעכ"פ איכא גזרא דלא נח בשעת הדלקת הנר, משא"כ צכה"ג שהמלאכה נעשית אח"כ מעלמה, לא חשיב כלל גרמא "למלאכה" כיון דגם לבסוף אין מי שנתיגע מחמת המלאכה, ולכך גרמא שפיר שרי.

ולפי"ז נראה דאיכא איסור גמור לסייע לעכו"ם לעשות מלאכה בשבת אף אם הוא עושה את המלאכה בצצילו, משום דעכ"פ חשיב מסייע^[ד], משא"כ אם המלאכה נגמרת מעלמה דאף דמסייע טפי, מ"מ סייעתו למלאכת היתר היא, ולא לאיסור, ודו"ק^[ה].

תוספת אורה

[ד] בהערה שהוסיף רבינו זצ"ל במהדורת תש"מ, כתב: ואסור לפי"ז ליתן את התבשיל של הנכרי לתוך הקדירה, גם אם הקדירה עדיין עומדת על השלחן, וצ"ע בסי' ש"ז (סעיף כ"א*), ואולי רק לומר לו הוא דשרי, ולא ליתן לו את הבשר.

[ה] במנחת שלמה תנינא (סי' כ"ח להלן ב"מאמרים ותשובות" עמוד תכ"ב הערה 26),

דמה סברא הוא דבשביל זה שהסכימו מעיקרא לפעולה משותפת יהיה הראשון חייב משום מבשל על הבאתו את העצים בשעה שהתבשיל לא היה עדיין בעולם, ומה סברא הוא להתחשב עם זה שמעשיו גרמו שיבוא לגמר בישול. אמנם רואה אני שהדר"ג אינו מפרש כן בכוונת דברי המהר"י בי רב, ואשוב עוד ברצות ה' לעיין בדבר.

* עיין רמ"א שם: מותר לומר לו לעשות מלאכה לעצמו, ובמ"ב שם: כגון שיאמר לו קח בשר שלך ובשל אותו לצרכך וכה"ג דכיון שלא היה הדבר מעולם של ישראל כלל והא"י עושה אותה ג"כ רק בשביל עצמו לא גזרו עליו איסור דאמירה לנכרי.

15. ובדומה מצינו בתוס' (ב"ק פ"א ע"א ד"ה [פ' ע"ב] אומר), שלקצור מת בשבת ע"י נכרי הוא מכוער ומגונה, ומתצייש (המת על כך) שנקצר בשבת, שנעשה באיסור שבת, אפילו ע"י נכרי.